

Etica postmodernă *vs.* morala creștină: impact asupra spiritualității creștine¹

The Ethics of Postmodernity *vs* Christian Morality: its Impact on Christian Spirituality

Conf. Dr. Ben-Oni ARDELEAN

Prorector, Baptist Theological Institute of Bucharest

benardelean@itb.ro

Abstract

Our day ethic is somewhere debated, most of the time in attempt to define if there is a common base or there is no one due to the postmodernist influence. A view on ethics that is considered as conservative is the Christian Ethics, mostly due to the absolutes and Universalist views in ethics, views that are considered by most postmodernist as being outdated and inappropriate to impose to society. What are the differences between the Postmodern and Christian view on ethics? Are there any common grounds to build on? Is there an impact on Christian daily life and spirituality? To those questions and others that are not included, I will try to answer through this article in order to clarify this interaction be-

---

1. Text inclus în: Ben-Oni Ardelean, *Evaluarea spiritualității creștine europene în postmodernism*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2011, 156-162.

tween postmodernist view on ethics and Christian view on morals.

Keywords: ethics, moral principles, spirituality, postmodernism

Sistemul etic, valorile sau principiile morale se constituie ca elemente esențiale în constructul religios al individului, iar spiritualitatea este direct influențată de modul în care acestea se regăsesc și primesc importanță în identitatea asumată a individului. Moralitatea este, potrivit lui Bauman, mai mult decât „a fi”; înseamnă „a fi mai bun”². Potrivit lui Lewis, acest lucru este imperativ în societate fiindcă „nu poți face pe oameni buni prin lege, și fără oameni buni, nu poți avea o societate bună”.³ Feuerbach considera că raportarea corectă la ceilalți definește identitatea individului.⁴ Bauman susține că pluralismul modernității actuale are un efect social dublu, iar acest lucru este cauzat de dezbaterea etică. Dezbaterea generează conștiința proprie și autoevaluarea în procesul de alegere între ceea ce este bine și ceea ce este rău. Această dez-

---

2. Zygmunt Bauman, *Etica postmodernă*, Editura Emarcord, Timișoara 2000, 79-86.

3. Clive Staples Lewis, *Creștinismul redus la esențe*, Societatea Misionară Română, Oradea 1994, 54.

4. Ludwig Feuerbach, *The Essence of Christianity*, trad. George Eliot, Harper & Row, New York 1957, 10.

bătere aduce în discuții autoritatea morală și valorile promovate de diverse fracțiuni religioase, producând un interes al individului postmodern pentru noi mișcări religioase și cvasireligioase. Pe de cealaltă parte, în sens negativ, pluralismul aduce în dezbatere limitele autonomiei individuale, care relevă că terenul moral comun al societății se micșorează.⁵ H.T. Engelhardt definea societatea postmodernă pluralistă formată din străini din punct de vedere moral (*moral strangers*)⁶, având practic un dublu sens, atât o îndepărtare de moralitate a individului, cât și o distanțare față de morala subiectivizată a celorlalți. Papa Benedict al XVI-lea susținea că „relativismul, într-un anumit sens, a devenit adevărata religie a omului modern, problema cea mai mare a epocii noastre”.⁷

O analiză deconstructivă a moralității relevă faptul că postmodernismului îi lipsește un cod etic unificator⁸, iar o suprapunere a codurilor etice existente denotă că demnitatea umană este principiul moral ce se regăsește în toate codurile etice.⁹ Demnitatea

---

5. Z. Bauman, *Intimations of Postmodernity*, Routledge, London & New York 1992, 201.

6. Vezi: H.T. Engelhardt, *The Foundations of Bioethics*, Oxford University Press, Oxford 1996.

7. Joseph Ratzinger (Papa Benedict al XVI-lea), *Fede, Verità, Tolleranza*, Siena, Cantà Galli 2003, 87.

8. Zygmunt Bauman, *Etica postmodernă*, 37.

9. Daniel Gherman, *Curs Etică*, ITBB, nepublicat, București 2006, 15.

umană dă astfel individului valoare *per se*, iar acest fapt are implicații directe asupra modului în care este privită religiozitatea și credința fiecăruia. Immanuel Kant (1724-1804), supraintitulat „marele restaurator al demnității umane”, consideră că individul este autonom în a alege binele de rău, în a-și alege credința și stabili propriile direcții de acțiune în viață. Imperativul practic kantian arată tocmai valoarea dată autonomiei individuale, respectiv: „acționează astfel încât să tratezi umanitatea, atât în persoana ta, cât și a oricărei alteia, totdeauna și în același timp ca scop și nicio dată numai ca mijloc”.¹⁰ Principiul considerației egale pentru orice ființă umană¹¹ este un principiu esențial în politicile sociale ale modernității actuale, influențând semnificativ modul în care spiritualitatea și credința cuiva sunt tratate de către stat sau societate. Dreptul la libertate religioasă include prevederea protectiv-negativă prin care interferența față de credință, *forum internum* a individului, nu este permisă nimănui.¹²

Jean - Claude Barreau susține că *homo autonomus* are capacitatea prometeică de a crea un sistem de morală și valori numite *la*

---

10. Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica rațiunii practice*, Editura Științifică, București 1972, 18.

11. Mihaela Miroiu & Gabriela Blebea Nicolae, *Etică Profesională*, curs universitar nepublicat, Universitatea București 2001, 20.

12. Ben-Oni Ardelean, *Libertatea religioasă: o abordare normativă*, 100.

morale des „nouvelles Lumières”, ce pot asigura supraviețuirea societății contemporane.¹³

Să construim o morală care să conțină suficientă religie pentru ca acțiunile noastre să aibă sens, dar nu prea multă religie. Prea multă religie aduce după sine recăderea în lumea obscură a vremurilor preistorice și sfârșitul mașinării moderne.¹⁴

Hans Kung a avansat proiectul unei etici globale, unificatoare, care apoi să creeze o conștiință morală pentru societatea globală. În modernismul actual, aceasta este mai mult decât o provocare, având în vedere multiplele probleme pe care un astfel de demers le întâmpină.

Normele morale trebuie să se supună principiului universalității, cu alte cuvinte, să fie aplicabile oricui, oricând, oriunde. Ele ar trebui să aibă caracter absolut și obiectiv: să nu depindă de credințe, sentimente, obiceiuri particulare, nici de voința arbitrară a cuiva aflat în poziție de putere normativă. În interiorul unei comunități, principiile și normele așa și par: morala acelei comunități este Morala, binele ei e Binele.¹⁵

Friedrich Nietzsche considerat inițiatorul filozofic al post-modernismului, susține că individul suveran, *Übermensch*, deține un cod supramoral al propriei conștiințe:

---

13. Jean-Claude Barreau, *Quelle morale pour aujourd'hui*, Plon, Paris 1994, 18.

14. Ibid., 157.

15. Mihaela Miroiu & Gabriela Blebea Nicolae, *Etică Profesională*, curs universitar, Universitatea București, București 2001, 14.

Individul suveran, individul care seamănă doar cu sine însuși, care s-a eliberat de moralitatea moravurilor, individul autonom supramoral [...] se bucura de cunoașterea mândră a extraordinarului privilegiu al responsabilității, conștiința acestei rare libertăți, a acestei puteri asupra propriei persoane și asupra propriului destin, a coborât la el până în adâncurile ființei sale și a devenit instinct, un instinct dominator [...] Nu încapă nicio îndoială: omul acesta suveran îl numește conștiința sa.¹⁶

Arthur Leff, într-un discurs la Universitatea Duke (1979), evocă dificultatea în care individul se află ca propriu evaluator al consecințelor deciziilor sale, devenind prin acesta un „mic dumnezeu”. Prin nihilismul declarat odată cu proclamarea morții lui Dumnezeu, Lef consideră că se pierde coerența sistemului etic căruia îi lipsește marele evaluator. Așadar, pentru orice judecată de valoare etică, întrebarea postmodernistului este : „Cine spune asta?”¹⁷ Lef enunță dilema impasului modernismului actual:

Vreau să cred – la fel ca și voi – într-un set absolut, transcendent și immanent de enunțuri despre bine și rău, în reguli ce pot fi descoperite de om și care ne arată, fără ambiguitate și autoritar, cum să trăim corect. Și vreau să mai cred – la fel ca și voi – că suntem absolut liberi, nu numai să decidem singuri ce ar trebui să facem, ci și individual și la nivel de specie, ce ar trebui să fim. Ceea ce vrem noi de fapt este, Dumnezeu să ne

---

16. Friedrich Nietzsche, *Despre genealogia moralei*, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1993, 51, 52.

17. Arthur Leff, „Unspeakable Ethics, Unnatural Law”, în *Duke Law Journal*, 1979, 1229-1249.

ajute, să fim în același timp conduși în mod absolut și absolut liberi, adică să descoperim ceea ce este bine și corect și în același timp să creăm aceste valori [...] Dacă evaluarea trebuie să fie mai presus de orice îndoială, atunci evaluatorul și procesele lui de evaluare trebuie să fie la fel de etanșe. Pentru a-și îndeplini rolul, evaluatorul trebuie să fie judecătorul care nu poate fi judecat, legislatorul care nu poate fi stăpânit, emițătorul de premise care nu se bazează pe nicio premisă, creatorul necreat al valorilor.¹⁸

O incursiune istorico-etică relevă o tranziție de la un sistem etic la altul potrivit cu epocile traversate, respectiv: „(1) etica teistă <<premodernă>> [...] la (2) etica <<modernă>> bazată pe noțiunea de rațiune și experiență umană universală și pe capacitatea omului de a discerne binele obiectiv de rău, la (3) noțiunea, <<postmodernă>> că moralitatea este diversitatea de limbaje folosite pentru a delimita binele de rău”.¹⁹ Reducționismul postmodern al moralității la limbaj denotă, pe lângă subiectivismul individual la care moralitate este supusă, o stare care poate conduce la solipsism și un pluralism moral la nivel de societate. Atunci când individul este lăsat să-și construiască propriul sistem de principii morale și valori personale, putem ajunge să avem tot atâtea centre de valori câți indivizi avem în lume.²⁰ Constructul spiritual-

---

18. Ibid.

19. James W. Sire, *Universul de lângă noi*, Editura Cartea Creștină, Oradea 2005, 228.

20. Ibid., 120.

ităţii individuale tinde să devină un construct pe valori şi principii morale alese personal.

Admiţând complexitatea omului, cu ezităările, nesiguranţele, frământările şi dilemele sale morale, i se recunoaşte omului dreptul de a avea impulsuri morale, sentimente morale şi conştiinţă morală proprie. Fenomenele morale sunt inerent non-raţionale, adică moralitatea lor nu poate fi privită din punct de vedere al calculului (de profit, câştig etc.), al scopului, al utilităţii. Ele nu prezintă o regularitate, nu sunt repetitive, predictibile, într-un fel care să permită îndrumarea lor prin reguli, adică ea nu funcţionează conform presupunerii că în orice situaţie din viaţă, o alegere poate şi trebuie să fie decretată ca fiind bună şi raţională, în opoziţie cu numeroase altele. De aceea, un cod etic este o iluzie de care lumea postmodernă se poate lipsi şi astfel se ajunge la ceea ce se va numi „demisia eticii”.²¹

Gianni Vattimo, în *Gândirea slabă*²², introduce teza gândirii *forte*, a gândirii puternice, cea de tip modernist, rezultată din proiectul iluminist. Gândirea puternică a fost puternic impregnată în cultura occidentală, fiind caracterizată drept cultură critică, impunând un model totalizator şi unificator. Acest tip de gândire a format modelul european din modernitate, printr-o cultură controlată, având reguli stabilite şi norme precise. Gândirea slabă este o gândire inclusivă, o gândire tolerantă, gata să includă valori şi

---

21. Paraschiva Pop, *Regresia moralei*, Editura Cartea Creştină, Oradea 2003, 200.

22. Gianni Vattimo, *Gândirea slabă*, Editura Pontica, Constanţa 1998.

norme diferite, angajată într-un demers de acceptare a fragmentării și pluralismului, cu riscul pierderii factorilor unificatori și normativi. Înțelesul acesteia în gândirea postmodernă este unul pozitiv, expresia unei atitudini integratoare a diversității globale. Comentând „nihilismul european”, Vattimo considera morala ca instrument de protecție a celor dezavantajați, având pentru aceștia o valoare metafizică imuabilă, condamnând deopotrivă pe cei puternici, cei care de fapt salvează societatea de la ratare.²³

Putem spune, așadar, că în modernitatea actuală există mai degrabă o abordare asupra eticii, subiectivistă și relativizată, decât un cod etic global. Relaționarea interumană se face potrivit cu diverse aranjamente contractualiste (drepturile omului, spre exemplu), care în definitiv sunt fondate tot în urma unor dezbateri etice, decât de un sistem etic. Carl F. H. Henry consideră că „fundamental, în haosul din etica socială, este declinul convingerii morale personale și sentimentul zădărnicii care însoțește acest declin”.²⁴ Conștientizarea acestui impas, o realizare a incompetenței morale, ar putea fi soluția unui nou start în construcția unui nou

---

23. Gianni Vattimo, *Introduction a Nietzsche*, trad. Fabienne Zanussi, De Boeck Universite, Editions Universitaires, 89.

24. Carl F.H. Henry, *Etica Creștină Personală*, Editura Cartea Creștină, Oradea 2004, 12.

set de principii morale²⁵, dar o astfel de viziune este dinamită de pluralismul radical contemporan.

Impasul etic al modernismului actual, caracterizat de lipsa unui sistem unificator și astfel nevoit să adopte o abordare a gândirii slabe, tensionează dialogul cu morala creștină ce se bazează pe voia lui Dumnezeu, devenind absolutistă în orientare.²⁶ Principiile morale divine sunt absolute în sfera de aplicabilitate, absolute prin esență, axiomatice, având un conținut precis și de sine stătător.²⁷ Legea morală a lui Dumnezeu evită dilemele și relativismul modernismului actual. Etalonul creștinului este „binele” lui Dumnezeu, El însuși putând fi numit absolut bun. Caracterul neschimbabil al lui Dumnezeu²⁸, care cere omului împlinirea voii Sale²⁹, presupune aplicarea acestor obligații morale, izvorâte din esența divină, oricând și pentru oricine. Ascultarea morală este primul test al lui Dumnezeu aplicat omului.³⁰

---

25. Andrei Pleșu, *Minima Moralia*, Humanitas, București 2004, 20.

26. Norman L. Geisler face o comparație a sistemelor etice și susține că etica creștină este un sistem etic ce corespunde absolutismului gradual (pentru o comparație între sisteme etice vezi: Norman L. Geisler, *Etica Creștină*, Societatea Biblică din România, Oradea 2008, 3-145).

27. Norman L. Geisler, *Etica Creștină*, Societatea Biblică din România, Oradea 2008, 121-145.

28. Cf. Matei 3:6; Iacov 1:17; etc.

29. Cf. Matei 22:39; Levitic 11:45, Matei 5:48; etc.

30. Cf. Gen.2:16-17.

Asemănarea morală „după chipul lui Dumnezeu”³¹ responsabilizează creștinul la îndatoriri morale absolute, în a împlini poruncile revelate ale lui Dumnezeu. Într-un mod prescriptiv, aceste îndatoriri sunt incluse în codul moral al Bibliei. Morala creștină este deontologică (centrată pe îndatorire) și nu teleologică (centrată pe scop final), astfel că aceasta cere individului practicarea ei. Încălcarea codului moral dat de Dumnezeu înseamnă păcat („fărădelege”) ³², afectând relația cu Dumnezeu și cu cei din jur, determinând o dezordine de natură spirituală în viața individului.

Kierkegaard exemplifică, prin ascultarea lui Avraam, datoria morală absolută a individului în fața lui Dumnezeu. În ciuda imperativului moral „să nu ucizi!”, ascultarea de a fi gata în a-l sacrifica pe fiul său, este judecată nu ca o faptă de omucidere, ci primește calificativul de „credincioșie”. Datoria religioasă surclasează imperativul etic, detronând etica, fără însă să o dizolve. Obiectivul religios fiind superior eticii, suspendă norma etică, făcând închinarea o chemare superioară față de datoria eticii.³³ William James consideră că morala acceptă doar din datorie

---

31. Cf. Genesa 1:27; 9:6; Coloseni 3:10; Iacov 3:9; etc.

32. Cf. 1 Ioan 3:4.

33. Soren Kierkegaard, *Fear and Trembling*, New York, Doubleday, 1959, 66-90.

supunerea, dar credința acceptă cu bucurie supunerea.³⁴ Experiința religioasă se distinge astfel de etica laică, fiindcă:

1. Angajarea ei are un orizont mai larg;
2. Angajarea ei este de un alt fel;
3. Obiectul ei este de un ordin superior;
4. Obiectul ei are puterea de a birui și unifica.³⁵

Acest lucru îl determină pe Norman Geisler să afirme că „nereușita în morală poate aduce vinovăție; numai religia poate oferi omului har, prin care să învingă atât nereușita, cât și vinovăția. Lipsurile morale ale cuiva cer o biruință religioasă. Dualitatea dinlăuntru omului cere ceva unitar dincolo de el”.³⁶

În concluzie: presiunea postmodernistă asupra moralei creștine poate introduce îndoiala, acționând astfel asupra slăbirii credinței. Capcanele relativismului postmodern pot subiectiviza atitudinea față de fermitatea principiilor morale divine. Datorită acestui fapt, pe fondul unei dez-absolutizări a ordinii priorităților

---

34. William James, *The Varieties of Religious Experience*, The New American Library, New York 1958, 41-45.

35. Norman L. Geisler, *Filozofia Religiei*, Editura Cartea Creștină, Oradea, 1999, 17,18.

36. Ibid., 20.

principiilor morale, atunci când apar conflicte morale, ce sunt inevitabile, să se producă o destabilizare a credinței ce duce la confuzie spirituală. O credință fermă în legea morală a lui Dumnezeu (absolută), urmată de trăirea creștină după percepțiile divine (deontologie morală), oferă individului echilibru spiritual, respectiv pacea sufletească interioară, dar în mod special pacea cu Dumnezeu.³⁷

---

37. Cf. 2 Corinteni 5:17-20.

BIBLIOGRAFIE

Jean-Claude Barreau, *Quelle morale pour aujourd'hui*, Plon, Paris 1994.

Z. Bauman, *Intimations of Postmodernity*, Routledge, London & New York 1992.

Zygmunt Bauman, *Etica postmodernă*, Editura Emarcord, Timișoara 2000.

H.T. Engelhardt, *The Foundations of Bioethics*, Oxford University Press, Oxford 1996.

Norman L. Geisler, *Etica Creștină*, Societatea Biblică din România, Oradea 2008.

Norman L. Geisler, *Filozofia Religiei*, Editura Cartea Creștină, Oradea, 1999.

Daniel Gherman, *Curs Etică*, ITBB, nepublicat, București 2006.

Carl F.H. Henry, *Etica Creștină Personală*, Editura Cartea Creștină, Oradea 2004.

William James, *The Varieties of Religious Experience*, The New American Library, New York 1958.

Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica rațiunii practice*, Editura Științifică, București 1972.

ARDELEAN, Ben-Oni / *Jurnal teologic* Vol 11, Nr 2 (2012): 47-61.

Soren Kierkegaard, *Fear and Trembling*, New York, Doubleday, 1959.

Arthur Leff, „Unspeakable Ethics, Unnatural Law”, în *Duke Law Jurnal*, 1979, 1229-1249.

Clive Staples Lewis, *Creștinismul redus la esențe*, Societatea Misionară Română, Oradea 1994.

Mihaela Miroiu & Gabriela Blebea Nicolae, *Etică Profesională*, curs universitar, Universitatea București, București 2001.

Friedrich Nietzsche, *Despre genealogia moralei*, Editura Echi-nox, Cluj-Napoca, 1993.

Andrei Pleșu, *Minima Moralia*, Humanitas, București 2004

Paraschiva Pop, *Regresia moralei*, Editura Cartea Creștină, Oradea 2003.

Joseph Ratzinger (Papa Benedict al XVI-lea), *Fede, Verità, Tolleranza*, Siena, Cantà Galli 2003.

James W. Sire, *Universul de lângă noi*, Editura Cartea Creștină, Oradea 2005.

Gianni Vattimo, *Gândirea slabă*, Editura Pontica, Constanța 1998.